

Уклін

Рюноске Акутагава

Ясукіті щойно сповнилося тридцять. Як у будь-якого літературного заробітчанина, його життя заповнене несамовито-гарячковою діяльністю. Якщо про завтрашній день він ще думає, то про вчорашній геть-чисто забуває. Та от один випадок з минулого раптом чітко спливає в його пам'яті будь-де – в людській юрбі, за написанням рукопису чи в електричці. З дотеперішнього досвіду він знає, що здебільшого це наслідок асоціації, породженої знайомими запахами – точніше, смородом, від якого страждають мешканці міст. Можна бути певним, що ніхто не хоче вдихати, скажімо, паровозної кіптяви. Та досить Ясукіті почути її запах, як у ньому спалахує, немов іскри з димаря, спогад про зустріч, що сталася з ним п'ять чи шість років тому.

Цю панночку Ясукіті вперше побачив на станції електрички в курортній місцевості, де тоді проживав, – точніше, на пероні. Як правило, в будь-яку погоду – чи то в дощ, чи вітер – він виїжджав зранку восьмигодинним поїздом, що йшов з Токіо, а ввечері, о четвертій двадцять, повертався додому. Зараз не важливо знати, чому він це робив. Та коли щодня сідав на електричку, то мимоволі зустрічав знайомі обличчя. Одне з них належало цій панночці. Однак Ясукіті добре пам'ятає, що не бачив її ні разу пополудні, принаймні після свята "Семи трав"[115] й приблизно до двадцятих чисел березня. А ранковим поїздом на Токіо, яким користувалася панночка, йому їздити не доводилося.

Панночка мала років шістнадцять-сімнадцять. На ній завжди був сріблясто-сірий європейський костюм і такий же капелюшок. Невисокого зросту, вона здавалася стрункою. Особливо завдяки черевичкам на високих каблуках і ногам у сріблясто-сірих панчохах, що робили її схожою на лань. Але її не можна було назвати красунею. Однак серед героїнь сучасних романів ні на Заході, ні на Сході Ясукіті не зустрічав бездоганних красунь. Описуючи жінок, письменники здебільшого застерігали: "Вона не була красунею, але..." – так, наче визнання досконалої краси підривало гідність сучасної людини. А тому і Ясукіті, згадуючи про панночку, робив таке ж застереження. Отже, повторимося: її не можна було назвати красунею. Однак вона привертала до себе увагу своїм приязним круглим обличчям з ледь-ледь кирпатим носиком.

Ясукіті бачив, як панночка стоїть, задумавшись, у галасливій юрбі, як віддалік від людей сидить на лавочці й читає журнал або як походить по краю довгого перону. Він не пам'ятає, щоб відчував тоді, як це описано в любовних романах, щось подібне до сердечного трепету. Просто він відзначав для себе: "Ось і вона" – так, наче побачив знайоме обличчя командувача військово-морським округом або кішку в крамниці. Інакше кажучи, відчував до неї таку ж симпатію, як до будь-якого знайомого обличчя. А тому, коли іноді не зустрічав її на пероні, відчував щось схоже на розчарування. Ні, це не було просто тільки щось схоже на розчарування, а скоріше відчуття втрати – як тоді, коли кілька днів тому пропала кішка з крамниці. Навіть якби, скажімо, командувач військово-морським округом раптом помер або щось інше з ним сталося, і

тоді Ясукіті менше непокоївся б.

А тим часом пополудні одного теплого похмурого дня наприкінці березня сталося от що. Як завжди, того дня Ясукіті повертався з роботи поїздом, що прямував до Токіо й прибував на його станцію о четвертій двадцять. Наскільки тепер пригадує, здається, через утому, він у вагоні не читав, як звичайно, а, спершись об край вікна, споглядав весняні гори й поля. І тоді йому сплило на думку, що в одному європейському романі шум поїзда, який мчав долиною, описувався так: "Тратата-тратата-тратата", а перестук його коліс на залізничному мості – "Трарарах-трарарах". І справді, коли тоді він трохи прислухався, то йому здалося, що так воно і є. Ясукіті пам'ятає, що й про такі речі роздумував.

Минуло нудних тридцять хвилин, і нарешті він зійшов на знайомій станції в курортній місцевості. На її платформі стояв і поїзд, який прибув раніше з Токіо. Ясукіті змішався з юрбою і серед пасажирів, що виходили з того поїзда, раптом побачив панночку. Як уже було сказано, він ні разу не зустрічав її пополудні. І от зараз вона з'явилася несподівано перед ним, сріблясто-сіра, як хмарка, пронизана сонячним світлом, як суцвіття котиків червоного верболозу. Ясна річ, Ясукіті сторопів. Здається, панночка в цю мить також зиркнула на нього. І Ясукіті мимоволі їй вклонився.

Безперечно, панночка розгубилася. На жаль, він уже не пам'ятає виразу її тодішнього обличчя. Зрештою, мабуть, не мав часу придивлятися. Ясукіті не встиг і подумати: "Оце так ускочив!" – як відчув, що в нього запалали вуха. Але точно запам'ятав, що й панночка відповіла йому уклоном!

Вийшовши нарешті із станції, він розгнівався на власну дурість. Навіщо це він уклонився? Цілком машинально. Так само, як людина заплющує очі, коли спалахує блискавка. Виходить, зробив це проти власної волі. А за такий вчинок ніхто не несе відповідальності. Але що ж подумала про нього панночка? Вона справді йому кивнула. Напевне, також машинально – від несподіванки. А тепер вважає Ясукіті зухвалим хлопчиськом? Слід було попросити вибачення відразу, коли подумав: "Оце так ускочив!" А те, що він до цього не додумався...

Не заходячи додому, в пансіон, Ясукіті подався на безлюдний морський берег. У цьому не було нічого дивного. Бо коли йому набридала кімната, яку наймав за п'ять сен[116], п'ятдесятисенові бенто[117] і весь світ, він обов'язково приходив на цей піщаний берег попахкати своєю люлькою з Глазго. От і сьогодні, поглядаючи на похмуре море, Ясукіті передусім підніс сірника до люльки. Тому, що сталося сьогодні, вже не зарадити. Але ж завтра він знову зустрінеється з панночкою. Як тоді вона поведеться? Якщо вона вважає його зухвальцем, то, звичайно, навіть не обдарує його своїм поглядом. А якщо таким не вважає, то, можливо, як і сьогодні, відповість уклоном. На його уклін? Невже він – Ясукіті Хорікава – має намір, наче й нічого не сталося, ще раз уклонитися тій панночці? Ні, він не збирається цього робити. Але ж одного разу він це зробив, і, можливо, при якійсь нагоді панночка і він знову обміняються привітаннями. А якщо так станеться... І Ясукіті раптом згадав, які в неї гарні брови...

Відтоді минуло сім чи вісім років, але сьогодні Ясукіті навдивовижу чітко пригадує, яким тихим було тоді море. Заглибившись у себе, він довго стояв на березі, аж поки не погасла люлька. Однак це не означає, що думав тільки про панночку. Ні, його думки перекинулися на роман, який збирався написати. Героєм цього роману буде вчитель англійської мови, запалений революційним духом. Людина сильної волі, він знає собі ціну й ніколи не схиляє голови перед жодним авторитетом. І тільки одного разу вклоняється одній панночці, яку знав на обличчя. Начебто невисокого зросту, вона справляє враження стрункої. Особливо стрункі в неї ноги в сріблясто-сірих панчохах і черевиках на високих каблуках... Видно, панночка не виходила Ясукіті з голови...

Наступного ранку, за п'ять хвилин до восьмої, Ясукіті ходив по заповненій людьми платформі й з нетерпінням чекав зустрічі з панночкою. Він хотів такої зустрічі й водночас радий був би її уникнути. Так би мовити, своїм настроєм нагадував боксера перед поединком із сильним супротивником. Та найбільше переймався тим, щоб під час зустрічі з панночкою не вчинити якоїсь нерозважної дурниці. Адже колись Жан Рішпен набрався зухвалості й поцілував Сару Бернар, що проходила повз нього. Ясукіті народився в Японії й навряд чи здатний на подібне нахабство, але показати язика або скорчити гримасу, мабуть, зможе. Холонучи в душі від страху, він нишком оглядався навколо.

Нарешті його очі раптом зупинилися на панночці, що поволі йшла до нього. Ясукіті також прямував уперед, ніби назустріч своїй долі. Вони швидко наближалися одне до одного. Десять кроків, п'ять кроків, три кроки – і панночка опинилася перед його носом. Не опускаючи голови, Ясукіті подивився їй прямо в очі. І панночка відповіла йому спокійним поглядом. Обмінявшись ними, вони вже збирались розминутися, немов нічого й не було.

Але саме тієї миті Ясукіті помітив в очах панночки якесь хвилювання. І водночас майже всім тілом відчув бажання вклонитися. Без перебільшення можна сказати, що все це сталося за одну секунду. Як пронизана світлом хмарка, як суцвіття котиків на червоному верболозі, панночка повільно пройшла мимо, а він, приголомшений, залишився позаду...

Через хвилин двадцять Ясукіті, гойдаючись у поїзді, попихував люлькою з Глазго. У панночки були гарні не лише брови, але й очі, чорні та ясні. І ледь-ледь кирпичний ніс... Якщо він про таке згадує, то, може, це кохання? Ясукіті вже не пригадає, як сам собі відповів. Запам'ятав тільки, що легкий смуток тоді напав на нього. Стежачи за струмочком диму, який піднімався з люльки, він у зажурі безперервно думав про панночку. А поїзд тим часом мчав ущелиною між горами, з одного боку залитими ранковим сонцем.

"Тратата-тратата-тратата-трарарах".